

ZBIRKA GLAZBENIH PREDMETA U POVIJESNOM ODJELU GRADSKOG MUZEJA POŽEGA

MIRJANA ŠPERANDA

Gradski muzej Požega

mirjana@gmp.hr

Povjesničari i istraživači srodnih struka u sklopu svojih tema o Požegi i Požeštini govorili su i o razvoju glazbe kao o nematerijalnom dijelu kulturne baštine. To su o. Grgur Čevapović (1786. – 1830.), a nakon njega i Julije Kempf (1864. – 1934.), koji se u svojoj opširnoj monografiji *Požega, zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, tiskanoj 1910., dotaknuo i razvoja glazbe u Požegi prikazavši rad Hrvatskoga pjevačkog društva *Vijenac*. Tom se problematikom bavio i književni povjesničar Tomo Matic (1874. – 1968.) pišući o počecima glazbe u brošuri *Isusovačke škole u Požegi* 1935. godine, a hrvatska glazbena historiografija obogaćena je djelom *Ilirski glazbenici* Franje Ksavera Kuhača (1834. – 1911.) i tekstovima Lovre Županovića (1925. – 2004.) u djelu *Glazbeni život Slavonske Požege* iz 1989. godine. O glazbi je pisao i gimnazijski profesor i ravnatelj Gimnazije Makso Kuntarić (1867. – 1932.), kao i gimnazijski profesor Branimir Kempf (1906. – 2002.), koji je kao pjevač aktivno sudjelovao u radu *Vijenca* te je u povodu 110. obljetnice kontinuiranog rada

tog društva 1992. napisao monografiju o HPD-u *Vijenac*. U njoj, osim rada Društva, opisuje i društveno-političke prilike u gradu. Od 1997. godine u Požegi su se, u sklopu *Orguljaških večeri*, održavali muzikološki skupovi, a kao rezultat istraživanja objavljena su dva zbornika radova: prvi je tiskan 2000. godine i u njemu su stručnjaci, muzikolozi, objavili svoje najnovije spoznaje o razvoju glazbe u Požegi, a drugi je izašao iz tiska 2004. i donosi poseban osvrt na rad dr. Josipa Andrića. U Povijesnom odjelu Gradskog muzeja Požega, u Zbirci glazbenih predmeta, čuva se bogata građa iz glazbenog života Požege koja svojom raznolikošću daje cjelovitu sliku nekadašnjega glazbenog života grada, i to od crkvene glazbe, organiziranoga zbornog pjevanja i gradske glazbe, pojedinaca glazbenika do obiteljskih ostavština u kojima su zatečeni, među ostalim, i vrijedni notni zapisi i glazbeni predmeti. Taj je fundus bio dragocjena građa za istraživače, ponajprije muzikologe, ali i za stručnjake drugih područja, koji su se pozabavili i glazbeno-povijesnim temama. Među ostalima, velika je zasluga Julija Kempfa, osnivača Muzeja (1924. godine), ravnatelja i kustosa, to što je stalno komunicirao s obiteljima poznatih Požežana s ciljem prikupljanja građe za tek osnovani muzej i oni su zaista dali velik doprinos svojim donacijama, o čemu se čuva i bogata korespondencija. Tu su praksu nastavili i ostali kustosi Muzeja pripremajući autorske izložbe i popunjavajući zbirke za buduću koncepciju stalnog postava. Za proučavanje glazbene baštine važni su fondovi o glazbi i glazbenicima u Hrvatskome državnom arhivu – Odjelu Požega, građa arhiva i knjižnica franjevačkog samostana i Požeške biskupije,

gimnazijska knjižnica i arhivsko gradivo HPD-a *Vijenac*.

Glazbeni život Požege možemo pratiti tek od 18. st., kada se u samostanima počinju sustavno pohranjivati crkvene muzikalije. Muzikološka istraživanja do tada nisu dala veće rezultate. Bulom pape Benedikta XIV. Crkva se počela sustavno brinuti o čuvanju muzikalija. Stoga se muzikalije i tiskovine o glazbi čuvaju tek od polovice 18. st. Tada je generalni definator franjevačkog reda Josip Janković u Veneciji dao izraditi identične kantuale za Slavoniju i Srijem, a jedan od ukupno deset kantuala u Hrvatskoj nalazi se u požeškom franjevačkom samostanu. To je vrijeme kada i hrvatski jezik sve više postaje jezik glazbene teorije. Upravo su franjevci u Požegi bili nositelji glazbenog života, i to pod zapadnobosanskim utjecajem (do 1757. samostani su pripadali provinciji Bosni Srebrnoj, a do 1900. godine kapistranskoj provinciji sa središtem u Budimu). U to je vrijeme zamjetan i utjecaj dalmatinskih nabožnih pučkih popijevki koje su se širile u Slavoniju zahvaljujući djelovanju Filipa Vlahovića Kapošvarca (prije 1700. – 1755.).¹

Osim strogoga školskog rada, isusovačke su škole u Hrvatskoj kao slobodne aktivnosti osnivale institucije zvane Marijine kongregacije, u radu kojih su dopunjavana stečena znanja i u kojima se provodio društveni odgoj učenika.²

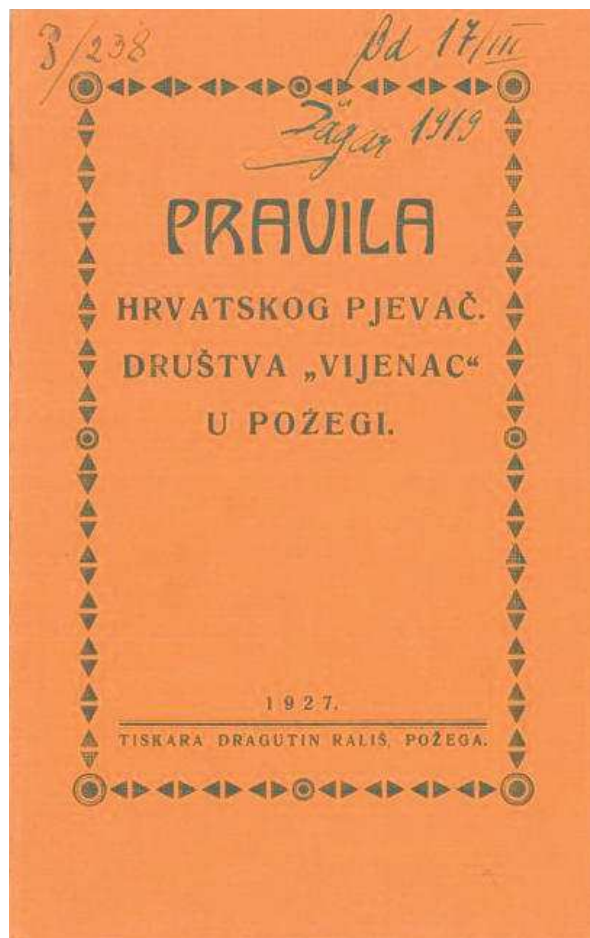
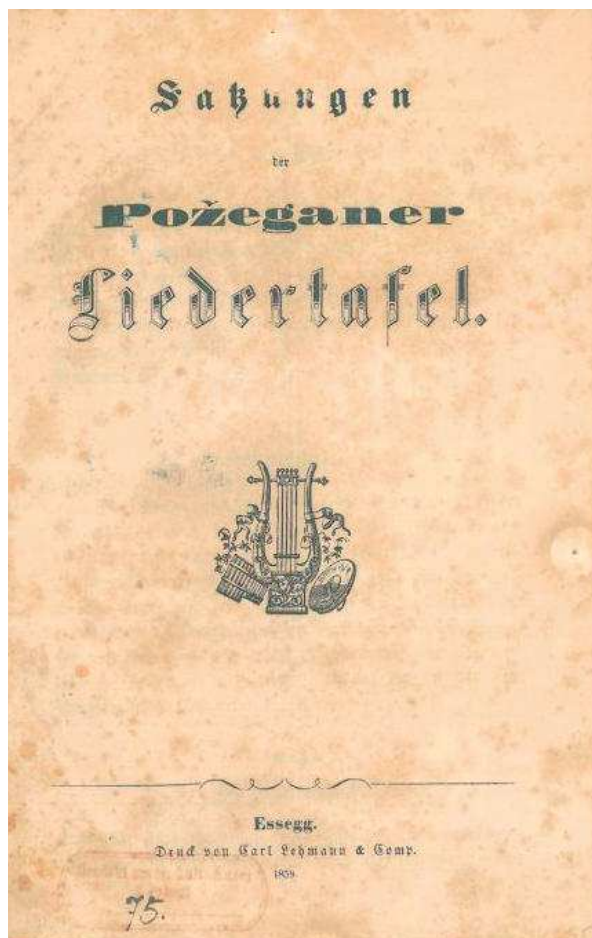
¹ Ennio Stipčević. O glazbi u Požegi do narodnog preporoda. Zbornik radova *Glazbeni život Požege*, str. 89.

² Matić, Tomo. *Isusovačke škole u Požegi (1798. - 1773.)*.

Marijine kongregacije osnovane su 1726. godine sa sjedištem u tek sagrađenoj Loretskoj kapeli koja je tada blagoslovljena, čime su postavljeni temelji višim razredima, str. 32.

U radu Tome Matića *Isusovačke škole u Požegi (1698. – 1773)* prepoznajemo strogo asketski, edukacijski rad gimnazijalaca, ali je u njemu dao i svojevrstu nadgradnju – kazališni i glazbeni aspekt rada, koji je bio strogo kontroliran. „Domaća muzika“ prvi se put spominje 1732., otkada u kolegiju postoji muzički i pjevački zbor.³ U zboru nisu bili samo đaci, prema potrebi, priključivali su im se i svirači svjetovnjaci. Za napredovanje u muziciranju važan je dolazak triju *musica* (glazbenika) iz Trnave 1749. godine. Iste se godine sviranjem na orguljama već isticao Naco Kovačević iz Kutjeva, 1755. u Šarengrad, u franjevački novicijat, odlazi orguljaš Franjo Kulhavi, a u isusovački novicijat u Terenčinu Franjo Fornijer. Crkveno je pjevanje redovito bilo praćeno orguljama, trubljam, bubnjevima ili instrumentima sa strunama. Glazbenici su obično svirali u svojoj zavodskoj crkvi i na nekim svečanostima u kolegiju, odlazili su u Kutjevo radi nastupa u crkvi i dvorcu, a na zamolbu franjevaca i župnika svirali su na crkvenim svečanostima. Nastupali su i na svjetovnim svečanostima poput one u zavodskom kazalištu, pri proglašenju Petra Keglevića *velikim županom* 1747., ili za njegov imendan 1748. godine. Đačke kazališne predstave priređivane su rijetko i pod nadzorom. Prva đačka predstava u Požegi odigrana je 27. kolovoza 1715., a nakon toga predstave su obično izvođene na kraju školske godine. Pozornica je bila u dvorištu isusovačke zgrade, u daščari opasanoj šatorskim platnom, a tijekom predstave se i muziciralo (*guslalo*). Prva javna predstava (*Sa-*

³ Isto, str. 32.

Slika 1. Pravila pjevačkog društva "Požegener Ledertafel", 1859. g., Osijek, Pravila Hrvatskog pjevačkog društva "Vijenac", 1927. g., Požega; snimio: Boris Knez

pritius et Nicephorus) izvedena je 1718. godine pred isusovačkom crkvom. Kratak sadržaj predstave bio je napisan na latinskome, njemačkome i francuskome, a možda i na hrvatskom jeziku. Prilično veliko kazalište sagrađeno je 1727. godine, a još prostranije, za potrebe većeg broja građana, podignuto je 1764. godine i bilo je oslikano.

Za povijest glazbe u Požegi važan je rad o. Grgura Čevapovića koji je početkom 19. st. narodnim napjevima najavio prepreporodno glazbeno nastojanje, što će se odraziti i kao promocija društvenih i političkih ideja. Valpovčanin Karlo Catinelli sastavio je zbirku narodnih napjeva *Južno slavijanske pučke pjesme za pijanoforte, priredjene i svim prijateljem na-*

rodnih napivih posvetljene (Beč, 1849.), koje je zabilježio u Požegi.⁴

U vrijeme narodnog preporoda i revolucionarnih zbivanja sredinom 19. st. muziciranje, koje se dotad njegovalo u plemićkim i crkvenim krugovima, modificira se u skladu s gospodarsko-političkom smjenom feudalnoga društva kapitalističkim i prilagođuje potrebama i ukusu nove građanske klase. Nakon revolucionarnog oduševljenja i poleta koji je neizbježno pratila glazba, počelo je vrijeme reakcije, odnosno Bachova apsolutizma (1850. – 1860.), za vrijeme kojega je u

⁴ Ennio Stipčević. O glazbi u Požegi do narodnog preporoda. Zbornik radova *Glazbeni život Požege*, str. 92.

Slika 2. Vilim Just (1826.-1883.), mjernik, skladatelj i prvi zborovođa HPD "Vijenac", 1927. g., Požega. Fototeka GMP-a.

škole, urede i društvene ustanove kao službeni jezik uveden njemački.

Za početke organiziranog muziciranja i za ustroj Glazbenog zbora u Požegi zaslužan je **Vilim Just** (1826. – 1883.)⁵, mladi mjernik i glazbenik. Rodio se u Frankfurtu 1826. godine, do 1849. školovao se u Beču, na Politehničkom institutu, te kao građevinski inženjer i mjernik zaposlio se najprije u Osijeku, a od 1854. nastavio je službovati u Požegi. Tu su mu ponu-

⁵ Mapoteka Muzeja, Fa 142 - Vilim Just.

đeni povoljni radni uvjeti, a naišao je na razumijevanje i potporu velikog župana grofa Julija Jankovića, koji je bio izraziti ljubitelj glazbe, i njegova nasljednika Miroslava Špuna Stržića. U građanskim se kućama govorilo i pjevalo na hrvatskom jeziku. Vilim Just vodio je potkraj 1860-ih godina zbor *Požeganer Liedertafel*, popularno zvan *Kranz* (*Vijenac*), u kojemu je okupio novo građansko i županijsko činovništvo i s njima muzicirao isključivo na njemačkom jeziku.⁶ Nakon pada apsolutizma i donošenja Ustava 1861. zbor je preimenovan u *Pijevni vijenac požeški*. Vilim Just premješten je u Rijeku, gdje je boravio od 1863. do 1871., a Pjevački je zbor od 1864. do 1867. umjesto njega vodio učitelj pjevanja i Gradske glazbe Ivan Köhler. Tada je Miroslav pl. Kraljević postao ve-

liki župan i član regnikolarne komisije za potpisivanje Ugarsko-hrvatske nagodbe 1868. godine. Kada se Just vratio iz Rijeke, zatekao je ostatke pjevačkog društva, pa je počeo ponovo okupljati članstvo. Na inicijativu mladih županijskih činovnika i obrtnika, zajedno s Dragutinom Lermanom, osnovao je Hrvatsko pjevačko društvo *Vijenac*, koje je dobilo i svoja

⁶ Tiskani primjerak Pravila društva *Požeganer Liedertafel* u kojima su bile strogo regulirane sve obveze, ovlasti uprave i ravnatelja Društva čuva se u fasciklu *Vijenca*.

Slika 3. Mapa i note Vilima Justa; snimio: Boris Knez

prva Pravila što ih je 24. svibnja 1882. potvrdila Kraljevska zemaljska vlada. Zbor do 1894. djeluje kao muški, nakon čega postaje mješoviti. Vilim Just utemeljio je i Gradsku glazbu te uglazbio oko 50 hrvatskih pjesama za zbor i solo pjevanje uz pratnju glasovira.

Bio je i zaslužan projektant, što je potvrdio obnovom izvora i parka na Tekiji, a projektirao je zgradu Gimnazije, gradsko šetalište (od 1905. Strossmayerovo šetalište), na kojemu je *Vijenac* održavao koncerte i zabave. Često je bio gost grofa Julija Jankovića, koji je u Stražemanu imao dvorac i kao ljubitelj glazbe za svoje goste često organizirao glazbene večeri. Just je bio aktivan i u Društvu za poljepšanje grada te u Društvu za pomoć siromašnim učenicima Gimnazije. Zbog brojnih zasluga od Gradskog je poglavarstva dobio diplomu *začasnoga građanina*. Umro je 6. travnja 1883., a

pokopan je na Groblju sv Ilije. Nakon Justa u Požegi se nižu zborovođe iz Češke, studenti Praškog konzervatorija.

U fasciklu Vilima Justa čuva se njegov spis, odnosno iskaz iz 1873. u kojemu predlaže osnovu za utemeljenje Glazbenog zbora u Požegi. Tu su i njegove svjedodžbe iz Beča, fotografije, časopis *Sv. Cecilija* u kojemu je Julije Kempf napisao članak *Hrvatski glazbotvorac Vilim Just*⁷, kao i pisma J. J. Strossmayera i Justove kćerke Vilhelmine koja je, zahvaljujući korespondenciji s tadašnjim ravnateljem Julijem Kempfom, darovala Muzeju dio građe i predmeta svog oca (među ostalim, i dirigentsku palicu i mapu s originalnim notama!).⁸

⁷ *Sv. Cecilija*, god. XXI., sv. 3. iz 1927.

⁸ Pisma Vilhelmine Just koja je uputila ravnatelju Muzeja Juliju Kempfu čuvaju se muzejskom arhivu.

Zapise o radu požeškoga pjevačkog društva povremeno je objavljivao i *Slavonac* u rubrici „Svaštice“.⁹ Vlasnik tiskare i urednik *Slavonca* Miroslav pl. Kraljević pohvalio je Justov rad već u prvom broju: *...njemu je sva dika i slava, da se ta ugodna umjetnost u ovom gradu razširuje, te da ga zato svi rado imadu i diče*. Boraveći u Požegi, Just je naučio hrvatski jezik i zavolio hrvatsku glazbu te se u Požegi osjećao kao u svom gradu. Velik poticaj u radu i upoznavanju narodne glazbe pružao mu je županijski sudbeni vijećnik Karlo Catinelli rodom iz Valpova, koji je u Požegi prikupljao i bilježio napjeve te ih objavio u Beču.

U *Glasniku županije požeške*, koji je izlazio od 1891. do 1919. a čuva se u Gradskome muzeju, u rubrici „Domaće vijesti“, objavljivane su informacije o događajima u gradu i, u sklopu toga, o radu i aktivnostima HPD-a *Vijenac*.¹⁰ O radu tog društva izvještavale su i *Požeške novine, list za pouku, društveni i javni život*, koji je izlazio od 1922. do 1940., i *Slavonac*, tiskan od 1935. do 1940. godine.

U muzejskoj mapoteci čuva se fascikl *Glazbeni život Požege* (Fa 109) s opsežnom dokumentarnom građom (raznim pozivima, programima, brošurama, fotografijama) i fascikl *Razne skladbe* (Fa

109/A), u kojemu se mogu naći radovi Andre Brlića, Josipa Andrića i Luje Weissmanna – učenika novog kapelnika Rikarda Krestina.

U Zbirci fotografija čuva se svečani, skupni portret članova HPD-a *Vijenac* iz 1899. u raskošnom okviru. Fotografija je snimljena u povodu 10. obljetnice predsjednikovanja Julija Hegediša Društvom. U mapoteci, u fasciklu *Vijenca*, čuvaju se fotografije (portreti članova te fotografije s nastupa, izleta i zajedničkih druženja), novinski članci, plakati i leci s programima nastupa i događanja, brojne partiture itd.¹¹

Zbor je u svom repertoaru izvodio i opere koje su zbog svoje scenske dimenzije zahtijevale kostimiranje, scensko uprizorenje i maskiranje. Brijač i vlasuljar Antun Mišta (čija brijačnica iz 1910. i danas postoji gotovo netaknuta i registrirana kao spomenik kulture!), nakon završenoga brijačkog zanata bio je na usavršavanju u Beču, gdje je izučio pedikerski i maskerski zanat. Za pedikerske poslove obučio je svoju kćerku Nadu, udanu Gerbec, a kao član HPD-a *Vijenac* sam je izrađivao maske za operete. Iz donacije obitelji Gerbec u Muzeju se od 2006. čuva, među ostalim, i njegova torba s priborom za maskiranje pjevača. U Zbirci zastava i odora čuvaju se dvije zastave *Vijenca* – prva je s kraja 19. st. (inv.br. H 204), dimenzija 187 x 132 cm, dvostrana trobojnica u čijem je središnjem dijelu s obje strane jednak motiv – lira obrubljena stiliziranim cvjetnim motivom, a restaurirana je 2007. godine. Druga zastava, iz 1907. (inv. br. H 209), dimenzija 178 x 125 cm, izrađena je u

⁹ U muzejskoj Knjižnici (Požegani) čuvaju se dva uvezana godišta *Slavonca* (godište 1863. i 1864.).

¹⁰ *Glasnik županije požeške, list za pouku, gospodarstvo, društveni i javni život*, tiskan u Požegi od 1891. do 1919. godine u tiskari Lavoslava Kleina (nije kompletiran i postupno se daje na restauraciju), *Požeške novine, list za pouku i gospodarstvo, društveni i javni život*, koje su izlazile od 1922. do 1940. (nisu kompletirane) i *Slavonac*, objavljivao od 1935. do 1940., čuvaju se u zbirci periodike Gradskog muzeja.

¹¹ U mapoteci se čuva pod nazivom Fa 39 - *Pjevačko društvo „Vijenac“*.

Slika 4. Pjevačko društvo „Vijenac“, 1910. g., Požega. Fototeka GMP-a.

povodu 25. obljetnice Društva prema nacrtu kotarskog inženjera Aleksandra Radoševića, a koštala je 2000 kruna.¹² To je trobojnica s natpisima – na aversu je grb grada Požege iznad kojega je izvezen tekst: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“, 15.VIII 1907.*, a na reversu je hrvatski grb i iznad njega geslo: *U pjesmi nam slast, domu na čast.* Zastavna je vrpca na krajevima ukrašena vezenom lirom i hrvatskim grbom s natpisom: *Kuma Hedviga Lerman* (supruga Dragutina Lermana i kćerka vlastelina Mije Reinera), a na drugoj polovici vrpce piše: *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ 15. VIII 1907.* Zastava s vrpcom restaurirana je 2001. godine.

¹² Kempf, Branimir. *HPD Vijenac*. Požega, 1992., str. 45.

Od glazbenih instrumenata u Zbirci se nalaze tri citre¹³: jedna je donacija obitelji Klarić, druga obitelji Bikić, a treća obitelji Vincijanović – na njoj je svirala Ljubica Čelap, rođ. Vincijanović, članica *Vijenca*, koja je imala zapažene solo nastupe u operetama početkom 20. st. Ljubica Čelap posebno se istaknula u opereti *Zemlja Amazonija*, izvedenoj za poklade 1913., u kojoj je glumila kraljicu Amazonki. U to se vrijeme i u Gimnaziji (Nadbiskupsko sirotište) održava bogat glazbeni život koji prati sva važnija, uglavnom školska događanja. U Gimna-

¹³ Tri citre: Ljiljane Klarić, 2008.; citra s kutijom kupljena je u obitelj 1934. (Musik - Instrumenten Erzeuger V. Klavier Niederlage, Gegrundet, 1908.), inv.br. 11. 272; Mihovila Bikića, 1999. (Emanuel Hüller Music - Instrumenten Erzeugung Graslitz, Kirchplatz 790 Bomen); Tomislava Vincijanovića, 1992., inv.br. 11. 273.

Slika 5. Zastava HPD "Vijenac", 1907. g.; snimio: Dušan Mirković

ziji su djelovala dva tamburaška orkestra (*Bisernica* od 1887. i *Osvit*), a početkom 20. st. i Pjevački zbor *Lira*, koji je vodio dr. Josip Andrić, tada gimnazijalac, o čemu svjedoče fotografije i tri knjige zapisnika u Muzeju.¹⁴

Josip Prochaska pojavio se u Požegi, nakon smrti Vilima Justa, kao kapelnik Gradske glazbe i učitelj pjevanja, orguljaš i novi dirigent *Vijenca* od 1883. do 1898.¹⁵ Sudjelovao je u svim događanjima

u gradu, u čemu mu je svesrdno pomagao i tadašnji veliki župan Dragutin pl. Maljevac koji je dužnost župana obnašao od 1884. do 1893.) i zajedno s obitelji pomagao rad *Vijenca*. Josip Prochaska je autor *Vijenčeve koračnice*, skladane na tekst pjesnika i gradonačelnika Franje Cirakija. Zbor je redovito nastupao na godišnjim koncertima, u humanitarnim akcijama, crkvenim pjevanjima, na raznim izložbama ili važnijim događajima (otkrivanje spomenika fra Luki Ibrišimoviću 1893., dolazak željeznice u Požegu 1894., posjet cara ili bana), što se može saznati iz *Glasnika županije požeške*. U rukopisu Vilka Vidmara, šumarskog inženjera rođenoga u Požegi¹⁶, nalazimo

¹⁴ Među rukopisnom građom o glazbenom životu Nadbiskupskog sirotišta čuvaju se Knjiga zapisnika Marijine kongregacije (Vijećanja Zbora bezgrešnog začeca B. D. Marije u Kraljevskoj velikoj gimnaziji u Požegi 1899. do 1914. g.) čiji je tajnik 1909. bio gimnazijalac Josip Andrić; Spomenica Tamburaškog društva nadbiskupskog sirotišta u Požegi 1887. - 1997 i Zapisnik Đačkog orla u Sl. Požegi, 1928. g.

¹⁵ U Muzeju se čuva njegova originalna skladba *Svatovski zvuci*, kao i presnimka njegove fotografije (Fa 39 - HPD „Vijenac“).

¹⁶ Rukopis je 1969. godine darovao Gradske muzeju nazvavši ga *Iz moga dnevnika* i potpisavši ga pseudonimom Mladen Sokolovac. U njemu

zanimljive crtice o životu u njegovoj obitelji i o njegovu glazbenom odgoju, što je vjerojatno bilo uobičajeno i u ostalim građanskim i obrtničkim kućama. U rukopisu najprije prikazuje političke prilike u Požegi potkraj 19. st., zatim daje opis profesora i glazbenih prilika u gradu. Među ostalim, piše i o Josipu Prochaski: *Bio je dobar i pristupačan čovjek, vrlo zgodan i lijep dok ga nije izmijenila operacija na licu. Sa učenjem zbornog pjevanja bilo je u nižim razredima sve do IV. razreda spojeno i učenje glazbene teorije tj. učili smo čitati note, bolje reći glazbeno pismo i glazbene znakove. Ja sam dobio pravi pojam o glazbenoj teoriji tek u III. razredu gimnazije kad mi je majka kupila bisernicu, a pogotovo sam se u to prilično uputio kasnije, u V. razredu gimnazije kad sam stupio u gimnazijski đlački tamburaški zbor. Cijeli mjesni glazbeni život kretao se tada oko gradskog kapelnika koji je vježbao i rukovodio gradsku muziku, te podučavao pjevanje u svim mjesnim školama kao i mjesnom pjevačkom društvu... Davao je osim toga i privatnu poduku u sviranju. Osim njega su još privatno davale poduku u glasoviranju časne sestre u samostanu i jedna gospođa Židovka. Posebna glazbena škola nije postojala u našem gradu.* Vidmar je u rukopisu čak zapisao tekst i note pojedinih prigodnih pjesama (npr. božićnih), nastojeći ih već tada otrgnuti zaboravu.

Dekretom Gradskog poglavarstva od 29. srpnja 1898. boležljivog dirigenta zamijenio je novi gradski kapelnik i učitelj pjevanja **Ćiril Junek**, dirigent od 1898.

opisuje svoje djetinjstvo i mladost do 1902., dok je boravio u rodnom gradu Požegi (134. i 125. str.).

do 1903. Rodio se u Pragu 1871., završio konzervatorij i bavio se glazbenom teorijom i komponiranjem, podučavao je učenike pjevanju, sviranju na glasoviru i orguljama. Veliki uspjeh *Vijenac* je doživio 1900. godine „parodijskom“ operetom *Urota na Olimpu*, za koju je tekst i glazbu napisao E. M. Rutte. Na prvoj stranici te operete, koja se čuva u Muzeju, rukom piše da ju je s češkoga preveo profesor Makso Kuntarić, tajnik Društva, a da su se probe održavale „danomice“ i u stanu zborovođe! Već 1903. Junek napušta Požegu i odlazi u Zagreb, gdje je do 1928. radio u Hrvatskome glazbenom zavodu (podučavao je pjevanju Požežanku Vilmu Nožinić, kasnije opernu pjevačicu!). Nakratko od 1903. do 1905.g. u Požegu kao zborovođa dolazi još jedan Čeh, učenic praškog konzervatorija, **Hinko Maržinec**. Bio je ujedno kapelnik Gradske glazbe, učitelj pjevanja u školama, a svirao je orgulje u župnoj crkvi. Zanimljiva je njegova inicijativa da se stara pivarska zgrada na Kapavcu za potrebe građana preuredi u parnu kupelj, ali ta se (dobra) ideja nije mogla održati nakon Maržinčeva odlaska iz Požege. Bilo je to vrijeme odlaska Franje Cirakija s mjesta gradonačelnika (nakon 23 godine obnašanja te dužnosti) i dolaska Eduarda Kürschnera (gradonačelnik od 1904. do 1920.), koji je postao i predsjednik Društva.

Početak 20. st. za *Vijenac* je vrijeme uspona i uspjeha, a velik doprinos tome dao je novi dirigent i također praški student **Rikard Krestin** (vodio je Zbor od 1906. do 1923.)¹⁷, koji se dokazao kao struč-

¹⁷ U mapoteci se, u fasciklu Fa 215 - *Rikard Krestin, gradski kapelnik*, nalazi najviše fotografija na kojima je nekoliko Krestinovih portreta, zajed-

njak u glazbenoj teoriji i praksi, kao kapelnik Gradske glazbe, učitelj pjevanja i, na kraju, kao zborovođa HPD-a *Vijenac*. Bio je izvrstan pijanist, violinist i orguljaš, a bavio se i skladateljskim radom. U mapoteci se čuvaju njegove fotografije (portreti R. Krestina, zajedničke fotografije s članovima zborova koje je vodio), osobni dokumenti, partiture, plakati za koncerte i nastupe u operetama koje je izvodio HPD *Vijenac*.

U Muzeju se čuvaju i partiture za operete koje je *Vijenac* izvodio u prvoj polovici 20. st. Među ostalima, u Dokumentarnoj se zbirci nalaze:

– *Krause will und mus heiraten*, Ein heiteres Singspiel für 2 Frauen, 3 Männerstimmen, mit Begleitung des Pianoforte von Johannes Pache, J. Schubert & Co, Leipzig

– *Der Graf von Luxemburg*, Burleske mit Gesang in 1 Akt von Max Koch, Tonweise von Adolf Spahn, Verlag von Franz Dietrich in Leipzig

– *Humoristische Gesamtspiele, Gemeinderatssitzung in Grüzzenhausen*, Große humoristische Scene von H. Louis Hoffman, Gustav Richter, Theaterverlag, Leipzig

– Zajčeva napitnica *Tri čaše*

– *Cammarota u Krapini*, šaljiva duo scena (Ul. br. 5195/I).

Najstariji libreto koji se čuva u Zbirci jest libreto operete *Iz starih mlinova* u tri čina, koji je napisao češki libretist Karel Fort, a uglazbio Emanuel Stary, dok je orkestraciju uskladio gradski kapelnik Rikard Krestin. U mapoteci (Fa 39a – *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“*)

čuva se tiskana brošura s libretom za tu operetu s popisom likova, iz čega se vidi da su u društvenom životu grada bili aktivni svi slojevi tadašnjeg društva. Bili su to ljudi iz poznatih požeških obitelji (Kraljević, Filić, Tanay, Mišta, Cimerman, Streha, Čelap...). U tim brošurama Zbor je objavljivao svoje koncerte i obavijesti te promidžbene gospodarske vijesti. Tako je uz tekst libreta otisnut niz reklama obrtnika i trgovaca u gradu (*preporuča svojim članovima i ostalom sl. općinstvu slijedeće trgovine, gostione i obrtničke radione*). Iz tih se reklama vidi da je Požega 1919. imala trgovinu glazbala Vjenceslava Holuba koja *preporuča svoje skladište glazbila, žica i ostalih potrebitina za glazbu. Glasovire i pianina iz najboljih tvornica imadem na zalih, te ih uz tvorničke cijene prodajem*. Antun Mišta reklamira češljaonicu i vlasuljarske proizvode, Josip Čepelak svoju Tvornicu cipela, Slastičarnica Vida Koydla preporučuje svoje slatke proizvode, a Dragutin Eiserle svoju staklanu na glavnom trgu.

U mapoteci se čuva i libreto za parodiju *Cavalleria Rusticana* u jednom činu, koja je u Požegi prvi put izvedena i tiskana 1908. (u Hrvatskoj tiskari). Tekst je napisao Gudokvak, uglazbio Felice Negrini, a orkestrirao Nicoletto de Fallieri. Tu su i drugi libreto i partiture za operetu *Pilades bez Oresta ili Ifigenija u Lepavini*, čija je prva izvedba bila 1880. godine. Glazbu je napisao F. V. Klenka, a libreto K. Šipka. Ta je brošura također puna reklama, što govori o razvijenom gospodarskom životu grada, a tiskana je u Požegi 1922. (u tiskari *Dragutin Rališ*).¹⁸

ničkih fotografija sa zborovima *Vijenac* i *Stock*, dvije partiture, osobni dokumenti i plakati.

¹⁸ Fa 39 - HPD „*Vijenac*“.

Slika 6. Opereta Ivana Zajca "Ženidba na proštenju" u izvedbi HPD "Vijenac", 1926. g. Fototeka GMP-a.

U Požegi se školovao **Josip Andrić** (1894. – 1967.)¹⁹, književnik, kritičar, muzikolog i skladatelj. Rođen je u Bukinu, u Bačkoj, a u Požegi je završio gimnaziju te učio i zavolio glazbu i grad kao svoj. Studirao je pravo i ekonomiju u Zagrebu, filozofiju u Innsbrucku, a studij glazbe usavršio je u Pragu. Najveći dio rada posvetio je vokalno-instrumentalnim zborovima i glazbenom folkloru s područja Slavonije, Srijema i Bačke. Napisao je oko 700 skladbi, od čega je polovica za tambure. Nastojao je podići tamburašku glazbu na višu razinu od amaterske – na umjetničku. Bavio se i opernom te simfonijskom i komornom glazbom. U većini skladbi kao tema se

¹⁹ Fascikli (Fa 83 i Fa 83a - *Josip Andrić, skladatelj*) korišteni su za tekstove autora koji su objavljeni u drugom dijelu II. zbornika muzikoloških radova (*Glazbeni život Požege*) sa skupova 2002. i 2003. godine.

pojavljuje Požega. Skladao je požešku operu *Šjakinja* (vrijeme turske vlasti!) na libreto književnika Franje Cirakija. Kao folklorist zapisao je oko 500 melodija tipičnih za razna mjesta Požeštine. Naše tradicionalno i narodno bogatstvo nastojao je spasiti od zaborava. Svojim je radom obilježio prvu polovicu 20. st. U fasciklima mapoteke čuvaju se notni zapisi (rukopisni i tiskani) iz njegovih gimnazijskih dana, kada je bio učenik Rikarda Krestina, različiti rukopisi i brošure, časopisi, stare novine, fotografije te leci s najavama glazbenih programa. Prvu polovicu 20. st. svojim je uspjesima na hrvatskoj sceni obilježila i Požežanka **Vilma Nožinić** (1897. – 1975.)²⁰, operna pjevačica koja je svoj umjetnički dar pokazala još u ranoj mladosti. Glazba je u obitelji Nožinić bila svakodnevnica, posebno zbog nastojanja i potpore majke

²⁰ Fa 78 - *Vilma Nožinić, operna pjevačica.*

Slika 7. Požežanka Vilma Nožinić (1897.-1975.), operna pjevačica. Fototeka GMP-a.

Josipe. Vilma je učila svirati glasovir kod gospođe Babete Dirnbach, a kao učenica Djevojačke škole upoznala je glazbenog pedagoga Rikarda Krestina. Uz njega je stekla osnovna glazbena znanja, a više i visoke škole završila je u Zagrebu. Bila je uporna u radu, nepokolebljiva, skromna i koračala je sigurnim putem uspjeha i slave. Nakon završenog studija bavila se pedagoškim radom, završila studij klavira i solo pjevanja, a prvi nastup u zagrebačkoj Operi imala je 5. ožujka 1927. ulogom Pamine u Mozartovoj *Čarobnoj fruli*, što je odredilo njezinu karijeru. Od

1930. prestaje se baviti pedagoškim radom i posvećuje se kazalištu i pjevanju. U Gradskome muzeju Požega čuvaju se brojne fotografije i presnimci, plakati, novinski članci, tiskani programi i pozivnice iz kojih se vidi koliko je Vilma Nožinić imala uloga i nastupa. U oko 80 uloga pokazala je svoje glasovne mogućnosti, ali i talent za scenski i glumački nastup te je time obilježila *zlatno doba zagrebačke Opere*. U dvorani građanskog kina u Požegi 10. veljače 1941. održala je koncert otpjevavši operne arije Verdija, Pucinija, Zajca i drugih, uz velike ovacije svojih sugrađana.

U Odjelu povijesti umjetnosti čuva se ostavština operne pjevačice Milke Trnine, koja je bila u rodbinskim vezama s požeškim književnikom Jankom Jurkovićem i čiji se predmeti

darovani Muzeju čuvaju u posebnoj zbirci. To su uglavnom uporabni i umjetnički predmeti koje je ta operna diva dobila na dar od svojih prijatelja i obožavatelja.

Od 1922., nakon što je Rikard Krestin obolio, *Vijenac* je kratko vodio dr. Ante Culek, dok nije izabran novi dirigent. U ljeto 1923. u Požegu je došao još jedan praški student, vrsni glazbenik i zborovođa **Vojtjeh Stetka** (Rodio se 1885. u Pragu, gdje se školovao i završio konzervatorij (Antonin Dvořák mu je bio profesor!). U Požegi je proveo 31 godinu, aktivno radeći 24 godine kao dirigent

Vijenca od 1923. do 1946.²¹ i Gradske glazbe, a sudjelovao je u svim važnijim gradskim događanjima.

Vojtjeh Stetka radio je kao nastavnik u više osnovnih škola i u Gimnaziji, a s obzirom na to da u gradu nije bilo glazbene škole, kod kuće je podučavao djecu i mlade sviranju glasovira i violine. U mapoteci se čuvaju Stetkine fotografije iz Češke i Požege (portreti, zajedničke fotografije s članovima Zbora, snimke iz Praga) te njegove note skladbi (kopije i originali).²² Godine 1946. otišao je u mirovinu, ali je još neko vrijeme vodio RKUD *Papuk*, a sve do iznenadne smrti 1954. godine na raznim je glazbenim priredbama bio klavirska pratnja.

U Požegi 1950-ih godina djeluje Obrtničko pjevačko društvo *Slavonac*, ali nema podataka o tome tko im je bio zborovođa.²³ Od 1947. do 1958. *Vijenac* vodi nastavnik glazbenog odgoja zborovođa Ivan Furić. Brojne fotografije, plakati i zapisi svjedoče o velikoj turneji Zbora po Jadranu 1948. i 1951. (Fa 39 – *HPD "Vijenac"*), kada je oko 150 sudionika doživjelo veliki uspjeh u Splitu, Šibeniku, Zadru ... Nakon odlaska zborovođe u Požegu 1959. dolazi mladi nastavnik glazbe Vladimir Munđar i oživljava rad RKUD-a *Vijenac*, a na njegovu inicijativu 1970. otvorena je osnovna glazbena škola i pokrenuta ideja o održavanju Muzičkog festivala Slavonije.²⁴

Rad sa Zborom od bivšeg je dirigenta 1976. preuzela mlada profesorica Jasna

Grečer djelujući aktivno i s uspjehom do 1987., kada su već zamjetni znakovi gospodarske i političke krize uoči Domovinskog rata. O tome svjedoče fotografije, plakati, pozivnice i ostala pisana građa koja se, osim u Muzeju, posebno čuva i u arhivi *Vijenca*.

Novi i svjež zamah Zbor dobiva dolaskom nove dirigentice, Požežanke i profesorice glazbe Branke Horvat, koja ga je vodila od 1987. do 2006. i koja rad Zbora prije rata isključivo održava entuzijazmom članova. Nakon uspostave samostalne i suverene države *Vijenac* je mogao ostvariti svoj temeljni cilj – njegovanje nacionalnoga i duhovnoga glazbenog melosa. Uz obilježavanje 110. obljetnice *Vijenca* Požega je 1992. dobila svečani koncert i sveobuhvatnu monografiju o djelovanju Zbora autora Branimira Kempfa. Od 2006. do danas Zbor vodi stalni orguljaš i zborovođa biskupijske crkve sv. Lovre i pontifikalni zborovođa i orguljaš požeške katedrale skladatelj Alen Kopunović Legetin. Jedan od opernih pjevača čiji se talent očitovao u požeškim zborovima jest i mladi Požežanin Marko Špehar, koji živi u Njemačkoj, gdje uspješno gradi svoju karijeru.

Posebno valja naglasiti rad Dragutina Nemeta (1912. – 1994.), koji je prije Drugoga svjetskog rata, za vrijeme i nakon rata aktivno sudjelovao u glazbenom životu grada vodeći Vatrogasni puhački orkestar te Tamburaški orkestar KUD-a *Nada Dimić*, osnovanoga 1957. godine. Usto je bio dirigent harmonikaških orkestara i Gradske glazbe *Trenkovi panduri*.²⁵

Velik doprinos na području glazbe 1970-ih godina dao je i Željko Kramberger,

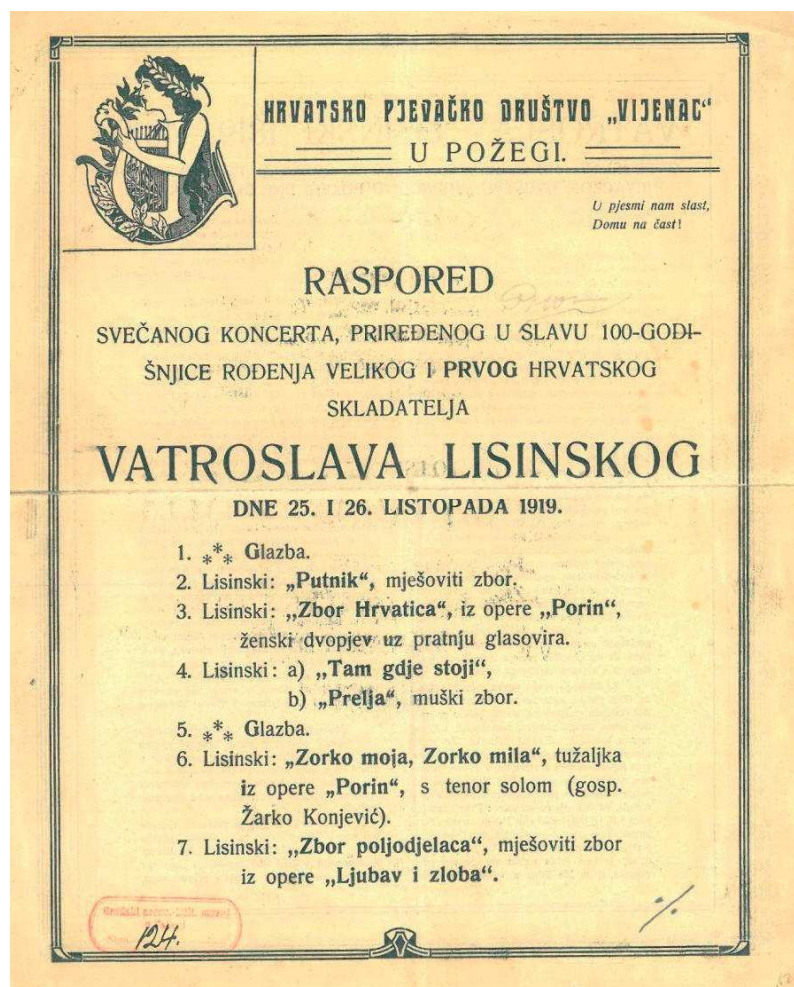
²¹ Fa 164 - *Vojtjeh Stetka, glazbenik Požege*.

²² Isto.

²³ U fasciklu Fa 109 - *Glazbeni život Požege* čuva se fotografija Zbora iz 1955. godine.

²⁴ Fa 213 - *Muzički festival Slavonije '69*. i Fa 214 - *Muzički festival Slavonije '70*.

²⁵ U Zbirci zastava i odora čuva se odora dirigenta Drage Nemeta.

Slika 8. Program proslave 100. obljetnice rođenja skladatelja Vatroslava Lisinskog, 1919. g.; snimio: Boris Bnez

koji je uz novinarski posao podučavao požeške učenike sviranju harmonike, a prema fotografijama koje se čuvaju u Muzeju, vidi se da je imao i harmonikaški orkestar.²⁶

Iz požeške obitelji poznate po kulturnome, društvenome i prosvjetnom radu potječe Ljuboslav Ljubo Kuntarić, poznati skladatelj čiji fascikl također čuvamo u mapoteci.²⁷ Osim njegove obiteljske ostavštine, čuvamo i priloge koji se od-

²⁶ Nakon njegove smrti Muzej je dobio veliku donaciju fotografija, novinskih članaka i bilježnica, što je odraz njegova novinarskoga i glazbenog djelovanja u Požegi.

²⁷ Fa 156 - Ljubo Kuntarić, ml. glazbenik.

nose na njegov rad, a to su fotografije, plakati, brošure, notni zapisi, rukopisi i različiti preslici.

Davorin Kempf poznati je hrvatski, skladatelj, pijanist i muzikolog koji je po obitelji i odgoju Požežanin, a zbog službe roditelja, prosvjetnih djelatnika, rodio se u Virju 21. kolovoza 1947. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Požegi, gdje je uz veliki talent u okrilju obitelji stekao sve predispozicije za studij glazbe. U Zagrebu se upisao na Muzičku akademiju i diplomirao glasovir, dirigiranje i kompoziciju, te se usavršavao u Stuttgartu i Kölnu, u Iowa Cityju postigao je akademski stupanj *master of arts (music)*, a u Berlinu je 2006. doktorirao. Od tada je redoviti profesor Muzič-

ke akademije Sveučilišta u Zagrebu.²⁸

U Muzeju se čuva i zbirka plakata, čiji se dio odnosi na glazbeni život grada (oko 50 plakata), a tu su i programi koncerata te ostala tiskana građa.

Od glazbenih instrumenata u Muzeju se čuvaju dvije trube (krilne) Vatrogasne glazbe, koje je Muzej dobio u sklopu velike donacije 1995., kada je adaptiran i uređivan stari Vatrogasni dom iz 1931. godine.²⁹

²⁸ Kao unuk osnivača Gradskog muzeja Julija Kempfa, donator je, zajedno s bratom Božidarom, velikog broja predmeta iz obiteljske ostavštine.

²⁹ Danas je ta zgrada dograđena i uređena u veliku Glazbenu školu.

Slika 9. Citra Ljubice Čelap, članice HPD "Vijenac"; snimio: Boris Knez

Zbirka je otkupom nabavila i stari glasovir, prema riječima stručnjaka za restauraciju glasovira Ivana Dernerera iz Feričanaca, rad talijanskih majstora s bečkom mehanikom. Nekad je bio vlasništvo Olge Orešković, profesorice glasovira, koja je kod kuće privatno davala satove djeci iz starih požeških obitelji (Davorinu Kempfu, Vjekoslavu Leikaufu, Miroslavu Bartakyju...). Kada je gospođa Oreško-

vić odselila u Zagreb, glasovir je iz kuće preko puta otkupio tkalac Tomić, koji je imao petero djece, što govori o standardu starih požeških obrtničkih obitelji. Kada su nakon smrti roditelja 2008. Tomićevi nasljednici prodavali kuću i inventar, glasovir je otkupljen za Muzej.

Najnovija je donacija harmonij obitelji Res Koretić iz Požege. Pripadao je Dimitriju Pejiću, učitelju iz Gospođinaca kod

Novog Sada, djedu Milice Res Koretić, profesorice tjelesne kulture u požeškoj Gimnaziji (zajedno sa suprugom Zlatkom dala je velik doprinos razvoju fizičke kulture u Požegi). Harmonij s početka 20. st. Gradskom su muzeju darovale njihove kćerke Mirjana Res Koretić i Jasna Starčević, rođena Res Koretić.

Glazbeni život Požege sustavno se razvijao od 1970., kada je osnovana Osnovna muzička ško-

Slika 10. Nova zgrada Glazbene škole u Požegi (dogradnja starog Vatrogasnog doma!), 2014. g.

la, koja je 1999. godine prerasla u Glazbenu školu Požega i kada je otvorena i srednja muzička škola. Razina glazbenog obrazovanja osjetno je rasla, o čemu govore brojne nagrade i priznanja na regionalnoj i državnoj razini. Izgradnjom nove zgrade (dogradnjom staroga Vatrogasnog doma) Srednja glazbena škola prvi je put dobila svoj prostor, a time su otvorene i nove mogućnosti razvoja djelatnosti s ciljem da škola preraste u visokoškolsku ustanovu i da se otvori konzervatorij.

LITERATURA

Glazbeni život Požege. Zbornik radova sa muzikoloških skupova u Požegi 1998. i 1999. Požega, 2000.

Glazbeni život Požege. II. zbornik muzikoloških radova sa skupova 2002. i 2003. Požega, 2004.

Kempf, Branimir. *Hrvatsko pjevačko društvo „Vijenac“ – Požega 1882. – 1992*. Požega: Naklada Slap, 1992.

Šperanda, Mirjana. *HKUD „Vijenac“ Požega, 120. godina*. Katalog izložbe i program proslave, 4. – 7. prosinca 2002.

Matić, Tomo. *Isusovačke škole u Požegi (1698. – 1773.)*. *Vrela i prinosi*. Zbornik za povijest isu-

sovačkoga reda u hrvatskim krajevima, Sarajevo, 1935.

Požeški leksikon. Slavonska Požega, 1977.

Kempf, Julije. Pjesma i glazba u Požegi prije 50 godina. *Glasnik županije požeške, list za pouku, gospodarstvo, društveni i javni život* (rubrika Podlistak), 21/ 1911, 49(1-2).

THE MUSIC COLLECTION IN THE HISTORY DEPARTMENT OF THE POŽEGA TOWN MUSEUM

The history of music life in Požega and its region has been relatively well researched into by scientist and museum professionals. Julije Kempf, the founder of the Museum, musicological conferences which have been held in Požega since 1998, and the author, museum advisor, have contributed. The Historic Department of the City Museum in Požega houses rich music heritage which follows the music life in Požega since the 18th century until today. The author investigates and documents the historical facts in music past, from the time when the Town Band was founded, to the conductors, singers, instrumentalists, using the material from a number of Museum collections: the photo collection, the collection of uniforms and banners, medals and plaques, the collection of documents, the library and the collection of instrument.